ॐ

स्वकृत - गीत

गीतमाला

पार्वती—तनय [redacted]

— राजा निळकंठ बढे.

४-७-१९२६

राधेची विनवणी

नागपूर
[illegible]७-२८

(पार्वती-तनय)

वाजविरे नंद सुता । तूं मुरली अपुली अतां
मुरलीसि वाजवितां ।
लुब्ध सर्व जाहले ॥१॥

मुरलीचा मंजुळ नाद
देत मना आनंद
घेवूं दे मजसि स्वाद
त्या तुझ्या मुरलीचा ॥२॥

वाजविरे श्रीकृष्णा
तिजवाचूनि मम तृष्णा
पुरवी मम वासना
तूंचि रे माधवा ॥३॥

वाजवूनि मुरली गान
करी मजसि बेभान
दोघे हो होऊं विलीन
याच मुरली वादनीं ॥४॥

वाजविरे अपुली मुरली
मंन्माति जीत मुरली
तहान भूक सर्व हरली
नंद किशोरा अतां ॥५॥
ऐकुनि मुरलीच्या शब्दा
मी भ्रमले गोविंदा
हो तुझीरे तुझी राधा
माधवा अतां ॥६॥
हे देवा हे सदया
नाहीं का तुझसि दया?
वाजविरे तूं सखया
किती अंत पाहसि ॥७॥
ऐकुनि राधेच्या बोला
माधव मनी तोषियला
झणी घेऊनि मुरलीला
वाजवि श्रीहरी ॥८॥

राया आणि शिवांगी ता ७-१२-२६. नागपूर

(पार्वती-तनय) (कै. रा. ग. गडकरींच्या राजसंन्यास वरून)

राजसा बोल । चल बोल एकदां बोल
स्वस्थ असा कां बससि राया
नाही कां तुज तिळहि माया
बोल बोल रे हसुनि राया
लाडक्या बोल । कां राग धरिसी तो फोल ॥१॥
हट्ट हट्ट तरी किती तू करिसी
व्यर्थ कां मन्मना शिणविसी
उगिच खोटा भाव दाविसि
राजिवा बोल । चल खोल हृदय तें खोल ॥२॥
नव्या नवलिचा तु नवरंग
राजेश्रीचा रे रणरंग
मम वचना कां करिसी भंग
निष्ठुरा बोल । करि मम वचनाचें मोल ॥३॥
ओवाळुनि टाकीन मत्प्राण
सोडु नको मशी राया जाण
टाकुनि एक धावरि हो मान

राजसबाळा । अर्पिन तुजसि ही माळ ।।४।।

हट्टी राया बोल जरासा
धरी रे मजवरी तु विश्वासा
का लाऊ मी गळयाला फासा
प्यारे बोल । चल आनंदे त्या डोल ।।५।।

शिण कशासि घेशी शिवांगि
करीन तुजसि [illegible] अर्धांगि
धरीन तुजला अशी उराशी
एकच बोला । आनंद तिला तो झाला ।।६।।

— × —

'प्रेमयाचना'

ता. १५-८-२६.
नागपूर

(कवि- पार्वती - तनय)

कमलांचा जणूं रंग भासतो लाल गुलाबी तो
भृंगे ते जणूं येती चाखण्या गुलाबीच रस तो ॥१॥
तद्वत ते तव लाल गाल गे शोभति जणूं कमल
वाटे मजला पिऊं कितीतरी लहान जरी शमल ॥२॥
कुरळे ते तव [illegible] लाडके किती शोभतात
तयासि शोभे त्या गालांची गुलाबीच साथ ॥३॥
तुझे चालणे ठमकत चमकत भिरभिर ते पहाणे
दिसे जणूं ते सुंदर नाजुक फुल गोजिरवाणे ॥४॥
गाते वेळीं सोडितेस तूं गोडशीच तान
लाजुनि, मुरडुनि झटक्याने ती फिरविशी तूं मान ॥५॥
पाजी मजसि शराब तुझिया अधरीची गोड
बुझवुनि टाकी माझ्या मनिची शुष्कसि ती कोड ॥६॥
हास हास गे प्रिये लाडके हास एक वेळ
प्रेमाचे ते बोल बोलुनि घाली हृदय मेळ ॥७॥

मज्जिवना तु पाजिसि अमृत गुलाबी गालांचे।
उपकार या मोल न दुसरे शिवाय प्राणाचे ॥८॥
बोल लाडके, बोल साजणी, तो प्यारा बोल।
घेऊनियां तव प्राणपतिच्या प्राणाचें मोल ॥९॥
रूण झुण ~~भासलि~~ रूणझुण वाजती नुपुरें चालिशी तू जेव्हा।
वाटे मजसि मत्प्राण सखी ती मिळेल मज केव्हा ॥१०॥
अगे लाडके सुंदर साजणी विरह किती साहू।
बोल बोल गे नाजुक कळिके अंत नको पाहू ॥११॥
किती ऐकू हें पुराण तुमचे संपत का नाही।
काय बोल हे 'सुंदर साजणी इश्श! काय ग हे बाई ॥१२॥
नयनबाण तो फेकुनि कमला हंसुनि तई बोले।
'राग तुम्हा का आला माझा' विचारी लडिवाळे ॥१३॥
लालि ओठ मम गुलाबी गाला जेव्हा ते मिळले।
हा पाप्याचे सर्व पितरही स्वर्गाला गेले ॥१४॥

लहानगी विमल

२३-८-१९२६
नागपूर

(दादा वारल्यानंतर त्याच रात्री
(लहानगी विमल. (पार्वती — तनय) आपल्या (अपुला) विचारिते)

नि[illegible]ला विचारी बाळी विमला।
मम दादा कोठे गेला।। धृ॥
मज सांग गडे आई दादा माझा।
खेळातील अमुचा राजा॥
तो केव्हां गे गेला खेळायाला।
अद्यापि कसा नच आला॥
मशी आई तू बोलत कां गे नाही।
मजवरी का रुसली बाई॥
चाल :— दिन राज सूर्य मावळले।
पक्षीहि बघ घरी आले।
मागे हि कोणीन उरले ।
मम दादा तो केव्हां येईल आई।
सांग गे मजसि लवलाही॥ ॥१॥
आई तो बघ गे चांदोबा नभी आला।
भगिनींना भेटायाला॥

त्या लारकाहि गे केश्या उत्सुक दिसती।
भावास पाहुनि डुलती॥
परंतु मम दादा अजुनि कसा नच आला।
लाज मुळीन उरली त्याला॥
मी जाऊं की त्याला शोधायाला।
ती विचारी निज मातला॥

चाल:— मम दादा कोठे गेला।
अजुनिही कसा नच आला।
की वाट आई तो चुकला।
लडिवाळे ती विचारी फिरुनि तिजला।
मम दादा कोठे गेला॥ १॥

तव दादा गे गेला बघ स्वर्गाला।
देवाघरीं खेळायाला॥
मग अजुनि गे कसा तो नच फिरला।
की तिथेच तो गे निजला॥
मी जाते गे त्याला बोलायाला।
बोलावूनि आणिते त्याला॥

अशा विमला ती सहज वदुनियां गेली।
परी आई दुखी झाली॥

चाल :— रात्रीच ताप तो आला।
त्या लहानश्या विमलेला।
तिज दादा स्वप्नादिसला।
ती बाळ विमा गेली अजि स्वर्गाला।
दादाशी खेळायाला॥ ३॥

[illegible]

ता. १८-१०-२६.

नागपूर (पार्वती-तनय)

गाच लाडके, गांच कोकिळे, गाच मधुरवा परी।
घेउनि प्रेमाच्या लहरी ॥ १
मम प्राणाचे प्राण लाडके गेले कोठलशी।
नजर कां करिशी तूं भिरभिरी॥ २
बाई कोकिळे, नाही तुजविण दुसरे मज कोणी।
परि तो एकचि गे प्राणी ॥ ३
गाऊनि मजसि लोभिव सख्या हे मम प्राणेश्वरी।
मम अंगी आण तरतरी॥ ४
किती आळवूं तुजसि अतां गे निष्ठुर तूं कोकिळे।
गांच गे गाच अतां बाळे॥ ५
अजाण कोकिळा, उडुनि गेली हो ऊनियां निष्ठुर।
विनतीचा करुनि अव्हेर ॥ ६
टाकुनि गेले नाथ, जैसे ते, टाकुनि गेली सखी।
कोकिळा निष्ठुर होऊनि पक्षी ॥ ७

गेली कोकिळा, नाथहि गेले टाकुनि मन रंजिनी।
गोंडस फूल एकले वनीं ॥
करुण गितांते गाईना ह्या निष्ठुर ती कोकिळा।
परंतु गाई पार्वती तनय हा कंठ करुनि मोकळा॥ ९

गोंड निराशा

१३-१०-१९२६
राजनांदगांव

(पार्वती - तनय)

एके दिवशी संध्याकाळी वाचित असता बागेत।
कवि गोविंदाग्रज कृत त्या कविता घेऊनिया हातात. १
तोंच अचानक दृष्टीस पडली 'पहिले चुंबन' ही कविता।
वाचण्यांत मी दंग जाहलो, पुन्हा वाचली ती कविता ॥ २
पुस्तक धरुनि तसाच उठलो फिरण्याकारिता बागेत
पुढे चालला तो मज दिसली — — — — — — — ॥ ३
तोडित होती फुले मधुवनी मधुरचि गोंडस ती रमणी।
कारजाचे तुषार मुखावरी शोभे जणु मौक्तिक पाणी ॥ ४॥
जणूं वनदेवी होय उतरली येऊनि अमुच्या बागेत।
पाहुनि तिजला मुग्ध जाहलो क्षणभर अपुल्या चित्तात॥ ५॥

आठवली मज यावेळी ती 'पहिले चुंबन' ही कविता।
ह्या एकांती दुसरे नव्हते परंतु दिनकर तो सविता॥६॥
हळूच झांकिले मागुनि जाऊनि नेत्र पहा त्या रमणीचे
तोच दचकुनि वदे 'कोण ते' बोल जणू ते भितीचे ॥७॥
कोमल गाला स्पर्श जाहला माझ्या राकट हाताचा।
लाल गुलाबी रंग जाहला सुंदर कोमल गालाचा॥८॥
त्या गालाची शराब पिण्या स्पर्श करी मी इतक्यात।
धावत आला बाळ आमचा पत्र घेऊनि हातात ॥९॥
'बाबा' 'बाबा' बघा बघा हो पळू मना हे ओरडे।
रागहि आला, पार निमाला, तोंडी हास्यहि ते विलसे ॥१०
समजूत करुनि बाळाची मी चेंडू दिधला खेळाया।
आनंदुनि तो हाती घेऊनि गेला झडकरी खेळाया ॥११
प्रेमापुढति बाळहि कुठला मुर्तिमंत ते प्रेम उभे।
प्रेम आंधळे असते त्याला प्रेमाचा चष्मा लागे॥१२॥

पुन्हा तयारी करुनि गेलो प्रियसखीला मी चुंबाया।
बोल कानी पडले 'बाबा चेंडू द्याना खेळाया॥१३॥

चिमा लहानगी तेथे आली चेंडू पाहुनि बाळाचा।
हट्ट धरूनि पाठी लागली आणिला सूर रडण्याचा॥१४॥
एक चेंडु तो तिला देऊनि पाठवुनि तिजला दिधले।
परंतु प्रेमा, प्रेमी जिवाच्या अतूट प्रेमा ना त्यजिले॥१५॥
प्रेमाशिवाय जग हे नाही शिवाय प्रेमा हे जगत।
प्रेमाच्या पाळण्यांत बसुनि प्रेमगीत प्रेमे गात॥१६॥

बागेचे ते फाटक लोटुनि गेलो जवळी प्रेमाने।
तोंच आमच्या एकांताचा भंग केला माळ्याने॥१७॥
~~तेव्हा~~ त्यावेळीं मज त्या माळ्याचा राग ऐसा तो आला।
दोन चार त्या शिव्या हांसडुनि त्याला तेथून बोळविला॥१८॥
पुन्हा जाऊनि बघतो तेथें दिसेना परि ती रमणी।
फरार झाली केव्हांची ती माळ्याच्या त्या बोलांनी॥१९॥
बघुनि तिच्या ह्या निष्ठुर कृत्या रागहि आला भरपूर।
गोड निराशा झाली माझी बघुनि मजवरीचा कहर
२०

— x —

कृष्णार्पण स्वाहं

(पार्वती-तनय) नागपूर ता. ५-११-१९२८

किती कोमल सुंदर फुले डवरली असति।
किती असंख्य असति नाही तयाचि गणति ॥१॥
ती जाई, मोगरा हसति मजसि बघुनि।
हा देवा मी ती देऊ कुणाला खुडुनि ॥२॥
की तोडू गडे मी फुले फुलवंतीची।
तोडिली परंतु देऊ कुणाला साची ॥३॥

ही नाजुक कदलि प्यारी। मोहिनी
ती तशीच कमळे सारी। रंजिनी
का लाजीसि उगीच नारी। साजणि

किती साहू सवेग विरह अता ह्या पुढति।
करि दया साजणी याच अभाग्यावरति ॥४॥
तो शेवंतीचा पाहुनि हसरा गेंद।
ही रानफुलेहि लाविति मज तव नाद॥

हो कमले पाहुनि आठविला तव रंग।
का उगीच लाडके कोरिशि मनोरथ भंग॥
त्या वेलिही हंसलि साऱ्या। गोजिऱ्या
ह्या कळ्या उमलल्या साऱ्या। हांसऱ्या।
किति हससि चिमुकल्या बाळा। मोगऱ्या॥
का हिणविसि मज ज्या प्रिती देखला नाही।
मग करू प्रणय मी सांग कुणा संगेही॥२॥
की टाकू ह्याना निष्ठुर कांट्यावरति।
छे: उगीच का ~~करू~~ पापाची मी भरति॥
ते कोमल ~~ह्र~~ हृदये चुरगळुनी जातील।
बा मना! मजसि ते निष्ठुर रे म्हणतील॥
का देऊ टाकुनि ह्याना। खालते
छे! नको नको मम प्राणा। मालति
की आहूं या सर्वांना। विष्णुसि
हा विचार करुनि तसाच बघ मी उठलो
~~वा~~ वाहुनि प्रभूला फुलवऱ्यावरी चढलो॥३॥

भेट कुणा देऊं ?

नागपूर

(पावली-तनय) ता. २१-११-१९२६

पक्षी किलबिल करिती कोकिळ ही गाई गाना ।
सकाळ झाली उठविती वहिणी अपुल्या भावांना ।।
भाऊ म्हणुनी उठवी मजसी लहानगी विमला ।
आसुनि उठलो नाहीं उठत जा घंटी वाजे मजला ।
घेऊनि दडलो अंगावरती पुन्हा पहा लेपा ।
बिचारी विमला करी मजकडे सलराडा रेपा ।
आजीने मग अंगावरचा लेप दूर केला ।
भीतीने मामाच्या उठलो पाहुनि आजोला ।
झटकन जाऊनि बसलो मी त्या चौरंगावरती ।
ओवाळुनि मज सुगंधि उटणे अंगी लावी-ती ।।
न्हाऊ घातले मजसी माझ्या लहानग्या बिंदूने
गात होती त्यावेळीं ती चिमुकलेच गाणे ।।
न्हाऊ घातले विमलेने मज भोगीच्या दिवशी ।
भाऊबिजेच्या दिवशीं विमला तापाने होती ।।
दुपार झाली सकाळ गेली विमलाही गेली ।

भाऊ विमला दुर्दैवानें दूरदूर केली।
खूप रडलो विमले साठीं आठवूनी तिजला।
काय देवा मिळले तुजसी हिरावूनि विमला।।
संध्याकाळी भगिनी भावा ओवाळिति प्रेमे।
परंतु ओवाळाया नव्हते मजसी कुणि दुसरे।।
हाय! भगिनी अता सांग ग तुला कुठे पाहू।।
बाळ, विमे ही भाऊबिजेची भेट कुणा देऊं।।
(पार्वती-तनय)

स्वप्नातील [illegible] लीला

[पार्वती - तनय]

स्वप्नात मजसि ती दिसली
जणु रूप गुणांची पुतळी ॥ मोहिनी ।
ते सुंदर कुरळे केश
दुःखाचा नव्हता लेश ॥ दिसतसे ।
ती मंद मंदशी चाल
शोभे ते रुंद कपाल ॥ निजासे ते ।
जणु अप्सराच स्वर्गीची
भेटीची इच्छा साची ॥ करितसे ।
ते नयन मनोहर गाल
फसविण्या जणु ते जाल ॥ पसरले ।
परि सावज एक मिळेना
सावजास तेहि कळेना ॥ मज गमे ।
एकदा फिरुनि पाहता, नयन मारला प्राण थरथरले,
रोमांच वपूवरि उठले, न कळता ॥१॥

ती दृष्टि मजकडे वळली
गालास खळी ती पडली ॥ छोटिशी ॥
शुभ्रसे दल पंक्ती ती
बहुमोल जणूं मोतें ती ॥ जडविली ॥
ती मंजु बोल ऐकियले
राहवले न पुढती मजला ॥ क्षणभरी ॥
मागुनि, हलुच जाऊनि, (जवळी सरकुनि) हृदयी तिज धरिले
मुख मुखा जवळी मी नेले ॥ त्या क्षणी ॥ २ ॥
लागला मुखासी चटका
खडबडुनी झालो जागा ॥ झडकरी ॥
तो 'लँपस्टँड' मम हस्ति
चुंबियले प्रेमे त्यासी ॥ मज गमे ॥
ते दृश्य पार लोपियले ॥
हसुं माझे मजसी आले ॥ बघुनि ते ॥
ती नारी, खरिच सुंदरी, (मदन मंजिरी) मनोहर कांता
फक्त ख्याल तिजला बघतां ॥ स्वप्नातचि ॥ ३ ॥

— x —

भगिनीच्या स्मरणार्थ

[पार्वती-तनय]

गाउनिया गोड गीत
आम्हा तूं तोषवीत
हरुनीया सर्व चित्त
का गेलीस टाकुनी ॥१॥

हे मम प्रिय भगिनी
का गेलीस मज त्यजुनी
बोललीहि नाहीं हसुनि
का गडे मनोरमा ? ॥२॥

रुष्ट उगिच का होसी
या अभागि बंधूवरती
व्यर्थ का ग मम प्रीती
मानसि ग मानिनी ॥३॥

फुगड्या तूं खेळलीस
हसुनिया बोललीस
खरे कें तूं मारिलेस
मजसि त्या वेळी ग ॥४॥

आठविता तो काळ
बाळपणीचा खेळ
आलें भरि हृदय
गे अजाण मानिनी ॥५॥

पातला काळ असा
कायमची विरहव्यथा
साहू कशी सांग आता
मधुर हासिनी ॥६॥

हासणेही किति मधुर
पण लोपले अतां ग पार
जीव होइ बहु अधीर
एकल्या ग बालिके ॥७॥

शांत मना कोण करिल
प्रेम दृष्टि कधि दिसेल
'राजा' मज कोण म्हणेल
तुजवाचुनि ग अतां ॥८॥

नाहीं तूं बोललीस
जातांना हांसलीस
प्रिय भगिनी चाललीस ?
मजसि गे सोडुनी ॥९॥

यमराजा चांडाला
नेले मम भगिनीला
सोडिलेसि कां मजला
निष्ठुरा यमा ॥१०॥

२३-४-२८ नागपूर

मातृप्रेम (आईहि येईल कां?)

होती खेळत अंगणांत अमुच्या कांहीं कुणी बालके।
खेळे चेंडु कुणी, कुणी दगड ते फेकोनियां स्वैरसे।
गेली दृष्टि क्षणीं सुशांत असल्या नाजूक बालावरी
पाहोनी असला उदास छकुला येई दया अंतरी ॥१॥
होते गोंडस बाल ते, करुणता, दावी मुखीं म्लानता।
अंगी, कांहीं नसे शिवाय सदरा तोही बहू फाटका॥
पाही तो इतरास खेळ करता राहोनिया वेगळा।
त्याची उत्सुकता विचारि जणुकी 'मीही इथें खेळुं कां?'॥२॥
गेलो मी जवळी तयास पुसिले 'बाळा, उभा कां असा?'॥
'आई आज म्हणे मला, "मुळि नको खेळूं तिथें राजसा"॥
'आहे तो धनवान आपण असे आहोंत रे निर्धन'।
'सांगा हो मजला 'गरीब' असण्या आहे कसें कारण?'॥३॥
देऊं काय तयास उत्तर कसे हा प्रश्न तें वाटला।
बाळा काय तुला विचारुनि असे आनंद तो वाटला॥
फोडूं काय मृदूल ते हृद तुझें देवोनिया उत्तर।

छे! छे! बाळ नको! मुळी कधीहि मी होणार ना फत्तर ॥४॥
'बाळा नांव तुझे' तयास पुसिले तो प्रश्न टाळोनियां ।
'माझें नांव गणू परंतु मजला आई म्हणे सावळ्या' ॥
'बाबा सांग तुझे करीति कसला उद्योग रे बाळ ते' ।
'सांगे आई मला गणू बघ तुझे बाबा रहाती तिथें' ॥५॥
दावीली वर बोट ते मज कथे आजाण हा बालक ।
हा! देवा! खुडिलेस फूल मधु ते नेवोनिया पालक ॥
'इच्छितोस गड्या तिथें लघु मुला तूं जावयालाच कां?' ।
'मी जाईन परंतु सांग मजला 'आईहि येईल कां?' ।

(सुशील)

-४-

खरोखरीच नाना भयंकरच होते. नानांची मूर्ति जरी लहान
[illegible]
म्हणजे असली तरी ते दिसायला भयंकरच वाटत. लहानपणापासूनच
त्यांच्या लहानपणीच वडील वारल्यामुळे असा त्यांच्या मनावर
कुणाचा दाब नव्हता तद्वतच त्यांच्या शरीरावरही दाब
नसल्यामुळे देहविस्ताराचा पसारा अस्ताव्यस्त वाढला होता
(बालामृताच्या थोड्या का शिशा त्यांनी फस्त केल्या होत्या)
इतर माणसांच्या प्रमाणात हवेचा दाब देखील त्यांच्या शरीराव
थोडा कमीच होता. त्याच्यावर हल्ले करून त्यांनी
[illegible]
त्याला बराच [illegible] दाखविला होता. व अखेर त्यावर
विजय संपादन करून आपल्यापुरती ह्या जगात तर
त्यांनी ऐसपैस जागा करून घेतली होती. मारुतीला
हरविणारा हाच एक त्यांचा नाद होता (डार्विनच्या
सिद्धांतावर हुकूम हनुमानाच्या व माकडांचे म्हणजे
माकडांचे आम्ही नातं लागत आहे) लहानपणी फुटबॉल
खेळतांना एका मुलाच्या अंगावर पडून त्याच्या
[illegible] कागद केल्याने [illegible]. [illegible] करण्यात [illegible]
पण नाना अज्ञान असल्यामुळे अंगाला कांहीही

असीत न लागला सही सलामत सुटले होते. समोर
वातावरणातील काय पण कोणत्याही प्रदेशात आ
वैर संचार असावा आणि आपले वर्चस्व रहावे
याही देह झिजवीत पण तो केवळ की लोडिला टेकून
आणखी नसावे ह्या आशेवर. मारवाड्यांच्या काही
ल्ट म्हणजे दरडी जाद नग पण ही नजाद अशी खोटी
झाली होती आणि खरोखरच ह्यामुळे त्यांचे वजनही
ार नेडवीत करेच वाढले होते. एकाद दिवशी नाना
ाहेत कुणाकडे बसायला गेले म्हणजे दुसरे दिवशी
यांच्याकडे रघुची सुधार हा हेटकून यावयाच.
नशारितीने अप्रत्यक्षरीत्या त्यांच्या धंद्यालाही
ो मदत करीत आणि त्यामुळे नानावर त्यांची कृपा
नरी होती, आणि ह्यामुळेच नानांना कागदोपत्री दडून
गत. त्यांच्या कुळाचा रस्ता तरी अजून दबलेला दिसे याचे
ारण तरी नानाचा. टेबलाकडेवर चुकून कधी लोळ
ाऊन नाना कोडमडले की आदिवशी बसन फिरविच
ी काम मुळीच पडत नसे. रमाकांती मात नाना

खरोखरीच नाना भयंकरच होते. नानांची मूर्ती जरी लहान
पुस्तकाकार करण्यासाठी
म्हणून असली तरी ते दिसायला भयंकरच वाटत. लहानपणापासूनच
त्यांना लहानपणीच वडील वारल्यामुळे असा त्यांच्या मनावर
कुणाचा दाब नव्हता तद्वतच त्यांच्या शरीरावरही दाब
नसल्यामुळे देहविस्ताराचा पसारा असाबसा वाढला होता
(बालामृताच्या थोड्या का शिशा त्यांनी फस्त केल्या होत्या)
इतर माणसांच्या प्रमाणात हवेचा दाब देखील त्यांच्या शरीराव(र)
थोडा कमीच होता. त्याच्यावर हातवारे करून त्यांनी
त्याला बराच [illegible] दाखविलेला होता. व अखेर त्यावर
विजय संपादन करून आपल्यापुरती त्या जगात तर
त्यांनी ऐसपैस जागा करून घेतलेली होती. मारुतीला
हरविणारा हाच एक त्याचा नातू होता (डार्विनच्या
सिद्धांताबरहुकूम तो हनुमानाच्या व माकडाचे म्हणजे
माकडांचे [illegible] ठरते आहे) लहानपणी फुटबॉल
खेळतांना एका कुत्र्याच्या अंगावर पडून त्याचा
[illegible] आनंद केल्याबद्दल. खटला करण्यात आला होता
पण नाना अज्ञान असल्यामुळे अंगाला काहीही

अजिन न कळाला महोसळात सुटले होते. समोरच्या
वातावरणातील काय पण कोणत्याही प्रदेशात आपला
स्वैर संचार असावा आणि आपले वर्चस्व रहावे हवा
साठी देह झिजवीत पण तो केवळ 'कौ तोडिला तरकुटे
आणखी करावे ह्या आशेवर. मारवाड्यांच्या काही
उधार म्हणजे दमडी जाद मग चमडी नजादे अशी येणी
वृत्ती होती आणि खरोखरच ह्यामुळे त्यांचे बजार
चार पैसेवीत बरेच वाढले होते. एकाद दिवशी नाना
सहज त्याकडे बसायला गेले म्हणजे दुसरे दिवशी
त्यांच्याकडे रुची सुधार हा हेटकून यावयाचा.
अशारितीने अप्रत्यक्ष रीतीने त्यांच्या धंद्याला
ते मदत करीत आणि त्यामुळे नानावर त्यांची बरीच
मर्जी होती, आणि ह्यामुळेच नानांना रागळेपण दरवून
लागत. त्यांच्या कुळाचा रस्ता तरी इतका दबलेला दिसे याचे
कारण तरी नानाचा. टेनिस कोर्टवर चुचून कधीच लोळ
नाकून नाना फोडकरले की सोपिवणी बोलणफिरविणे
तरी काम मुळीच पडत नसे. रागाने नाना

एकाद्या रबरी चेंडू सारखे दिसत. मात्र खरोखरीच ते नरिस होते. विद्यार्थ्यांनी ही मूर्ती घडवल्यावर नाक नरकातून आल्यामुळे मृत्युलोकात नाकावर दणकून आपटल्यामुळे नाकाची उंची समुद्रसपाटी बरोबर होती. गळा अगदी शंखासारखा गोल दिसे. अर्जुनाला मिळालेला पांचजन्य नानांच्या पूर्वजांच्या घरीच सापडला होता अशी एक आख्यायिका होती. त्यांच्या ही आवाजाची तयारी काही कमी नव्हती. नाना कधी आपल्या कवित गुणगुणायला बसले म्हणजे त्यादिवशी शहरातील लोकांच्या घड्याळात हटकून फेरफार होई. मिलच्या भोंग्यांचा आवाज म्हणजे अगदी 'दयाघन खरखर' असा वाटत असे. त्यावेळी कुंभारवाड्यात एकच गोंधळ माजून गेला नव्हे नाही. तिकिटाला गृहस्थ असा दाबून लिही की रीमच्या रीमच्या कागदावर लिहिलेले अक्षर कागद फाडून खालच्या कागदावर उमटलेले दिसे. वाचकहो! अतिशयोक्ती असे

कारण खूब नटखून नानांचे हे स्वरूप त्यांच्यासमोर
मांडलं म्हणून नाना उगाच दुखवून असेच होते असा
गैरसमज मात्र कुणी करून घेऊ नका. सांगायचे
म्हणजे नाना साधारण - साधारण काय - बरेच
स्थूल होते - कितीही उलटून गेली असली तरी ते एखाद्या
'तरण्याबांड' तरुणाप्रमाणे दिसत. अन् ते लेखकही होते
अन् कवीपण होते. पुण्याउंबईकडच्या
काही पैलवान त्यांना आपल्या शरीरयष्टीनी —
(केवळ जरा बारीक वाटत नाहीत) मयालीनी -- नक्की आप-
ल्या उजव्या दंडपिंडांनी म्हणा हवं तर - हार जाण्या-
सारखे तर नक्कीच नव्हते.
आपल्यावर बिंबविलेल्या वरवरच्या वाचनाला
सहन न होऊन तो खडबुद्धीने त्याला हळायचा शब्द
तितका प्रयत्न करीत असे नाना आणि नानांच्या
प.ली म्हणजे विरंधोगामाचे जाणतो बोलत
उदाहरण होत असे. जयंतस्थ प्रमाण - त्यांच्या
पहिलवान - उडवून त्यांच्यामी तो संबंध

पडलेला (असतो) डोळा की काय न कळे. त्याशी प्रथम पाहिला

तर नानांच्या दारून त्यांनी लहानपण पडविले होते

शिवाय वाघाच्या पंखावर बसून मृत्यूच्या दारांनी मृत्यू

लोकांकडून ती कायमची निघून गेली होती. - नानांना

द्वितीय कार्यक्रम करताना कागद, विरोधकांना

मात्र तिथे हा कायम होताच

देह मिळाल्यापासून तो जाती [illegible] पाहारेकरू त्यांच्या

त विरोधकांना गायी गायी चमकत होता. इकडच्या

पायांत मऊ चमकदार चपला - तर ह्यांचा जोडा. तिकडे

हातांत सोनेरी बिलवर चमकत तर हे बुरसट

बिजवर ते ह्यांचा हात कोरा - तिच्या नाकांत चमकी

तर इकडे नाकात -- ऊहूं. तिकडे अंगात चमकदार

रेशमी कापड - तर इकडे निव्वळ शुद्ध स्वदेशी खादी

इडे पायघोळ पातळ नेसोतर ह्यांना [illegible]

या [illegible]. - आणखी काय [illegible]

नानांच्या ओठांवर [illegible] होता (नानांच्या [illegible])

त्यांच्या ओठावर - ताईचे [illegible] तर तिकडे ओसाड [illegible]

त्यांच्या अधरद्रवाबद्दल आणि निर्वाणीच्या संदेशा
बद्दल काहीच सांगायचे कारण नव्हते कारण
कुठल्याशा कारणाने त्यांचे वडील अगदी दुर्लक्षच
झाले होते नाना नवाळतांच पहा येत कारणाशि
त्यांच्या पाळण्यातून तो अगदी गाळून आत आत असे ना
ना त्या ओठावर चाखणी होती तर इंद्राच्या ओठांची
चाखणी साठी होती एवढेच काय ते साम्य दोघांत दिसत
होते इंद्रधनुष्याचे नाताचे ओठ हृद्य गुलाबाचा गुच्छ
जणू पारखीत असल्यासारखे कदाचित त्याच्या देवकळा विखुरलेल्या त्यामुळेच असा
विखुरला असावा न असा माझा तोरा वाटतो - कुठला की कोठे ते
ते उलगडण्याच्या भानगडीत आपण पडू नये हे उत्तम
आणखी मागे? आनंद नाना काही पण
होते. म्हणजे थट्टा नव्हे ही खरोखरीच होते. त्यांनी
आपल्याला साजेसं पुस्तक देखील लिहिले आहे
कादंबरी (वाचलं का आपण?) त्यासंबंधी काय
तो कवी होते. किंवा ते सांगता तरी तसे सांग॥
त्यांच्या तोंडावर लोक देखील काय म्हणतात:

होईना पण कवी म्हणत असत खचीत
शिवाय नाना विनोद पंडित होते - त्यांच्या विनोद
मागील विलक्षण कोकिळा [illegible] समोर असता
म्हणजे हृदयांच्या हृदयमंजुषेला भरती येई आणि
त्या व्यक्ती कळावा उकळ पेंद लागलेली ~~अंकुर~~
माशासारखे होके उघडे ठेऊन तडफडत असे ठेवून
काय पण खाल्या चरणोधर देखील धरधरून जागा
होई.

नानांना काव्यस्फूर्ती त्यांच्या पत्नीकडून मिळाली
असे ते सांगत. अन् त्यांत नियम मळ तर काही
वावगं वाटत नाही कुणा कारण स्त्री म्हणजे खरो-
खरीच एक काव्य आहे आणखी तशी त्यांना
स्फूर्ती झालेल्या शिवाय दुसरे दोन काव्ये त्यांनी
केलेच नसतील. आणि मी म्हणतो त्या काव्य-
स्फूर्तीच्या बळावर त्यांनी सोळा हजार आठ
[illegible] केली तर अशा कृष्णाकारस्थानी लोकांनी
(कमरकाटी) तुम्हा वागकून करं) पोट का इवावे -

अर्थाअर्थी कांही संबंध ?

त्यांना काव्यस्फूर्ती व्हावी निमित्त
वा पुन्हा त्यांनी खेचून आणावी असे त्यांचे
निसर्गाविरुद्ध त्यांचे भांडण चालू होते. (भोंगा
बरोबर भांडणारा कवि हवा कुठून निसर्गाला
काय दाद देणार ? त्यांची स्फूर्ती उद्दीपित
करणारी वस्तूच हवी

आठो आठ दिवस घालवत सोमेश्वर
उरकून घ्या उन्हात अगदी सोडल्यावर स्फूर्ती
तीन गॅससारखी त्यांची स्फूर्ती होती. मधेच
गोवरी अरकून फसानिघा नरा लीगो झुरवण्या
पण त्यामुळे त्यांना काव्यस्फूर्ती व्हायची
असे कोणतेहि (जो म्हणेल तो - अगदी
इच्छापूर्वक सोसतो - वेडाच)

हे तर कुठपर्यंत अगदी आयुष्य
नाना छळ होत - उरले कवीत्व
हो अ.न. चे हेड मास्तर होते कोण्या ?

રાકેલ. ગમે ડાબા છે.